

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 67 (1953)

Artikel: Il pass : gö radiovonic
Autor: Semadeni, Jon
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-220795>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 02.04.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Il pass

Gö radiofonic da Jon Semadeni, Scuol

Dürada ca. 20 minuts

Persunas :

Text dal rom: Padrot, uster
Ester
Sia duonna
Maschinunz

I. purtret: Paster
Mattet
Currier roman
Vuschs

II. purtret: Muong
Pelegrin
Currier da l'imperatur
Chavaller

1. scena

*Rumur d'ün auto postal, alura il sun: Ta-Ta-Ta-Ta-Ta!
L'auto as ferma.*

Manaschunz : Güglia Ospiz — 5 minuts fermativa!
(*El riva l'üsch, i's oda vent e plövgia.*)

Uster (*dadourvart*): Id es gnü giò üna bouda be pac toc suot la
Veduta — la via es serrada giò — l'auto nu po passar!

Manaschunz : Nu far noschs vizz!

Uster : I'm displascha, i's sto spettar fin chi vain sü ün auto da tschella vart. Il stradin bütt' intant oura üna senda sur la bouda via.

Manaschunz : Els han udi, la via es bloccada, nus stuvain spettar fin chi'd es qua l'auto sü da Savegnin.

Viagiators : Bom bom — staina bain avuonda — uossa rivaina massa tard sü'l tren — quaist m'es ün' ora! etc. etc.

Manaschunz : Pigliain pazienzcha. No pudain spettar qua aint il ospiz. -- La stüva es s-chodada. (*Tuots sortan da l'auto bajocand.*)

2. scena

Stüva da l'ospiz.

Uster : Be inavant, qua esa amo plazz' avuonda.

Ester : Guarda, qua sun amo duos sopchas libras.

Sia duonna : Esa permiss?

Manaschunz : Chi fetschan il bain!

Ester : Ch'el taidla chauffeur, ans sa'l da dir che chi significhan quellas duos culonnas oura qua da la vart da la via?

Manaschunz : Quai ch'eu sa derivan quellas amo our dal temp dals Romans — ma sch'els s'interessan per l'istorgia da quaist important pass —

Ester e duonna : Fich, fich!

Manaschunz : — schi füss qua üna persuna plü cumpetenta co eu chi t'ils savess sgüramaing dar fich interessant sclerimaint.

Duonna : O, el ans fess ün grand plaschair.

Manaschunz : L'uster qua — quel es bun da quintar uras a la lunga our da l'istorgia dal Gügliä e dal Set e sur da tuottasorts evenimaints chi stan in colliaziun cun quels — be ch'el ha ün fal!

Ester : E quai füss? —

Manaschunz : Cur ch'el cumainza nu sa'l plü rafüdar.

Duonna : Ah, schi'd es be quai —

Ester : Pro las duonnas po quai esser üna deblezza, pro'ls homens es quai üna forza. (*Tuots rian.*)

Manaschunz (*clama*): Padruot, vè nan qua pro no ün pa — quaista dama e quaist signur s'interessan fich per l'istorgia dal Güglia.

Ester : Ch'el piglia plazza e baiva ün magöl vin cun no. — Sa'l, no passain la prüma jada sur il Güglia.

Uster : Lura han els tschernü ün nosch di.

Ester : Al cuntrari, quaist temporal aint immez las muntagnas es ün evenimaint imposant.

Duonna : Schi, ma be schi's ha la vantüra dad esser aint in ün da quaists stupends chars da posta e d'avair ün fidà manaschunz.

Ester : El es para fich versà aint ill' istorgia da quaist pass. — Che significhan quellas duos culuonnas qua giò dasper la via?

Uster : Quellas duos culuonnas — quellas savessan quintar alch. meis chars, sper quella via sun passats ils tschientiners.

Ester : Pussibel?

Uster : Probabelmaing derivan quellas d'ün pitschen sanctuari chi as rechattaiva be vidvart la via.

Duonna : Mo che ch'el disch, schi es quai stat ün pass uschè important e vegl?

Uster : Il Güglia e'l Set saran stats uschè lönch cha umans han populà nossas valladas duos colliaziuns importantischmas tanter il nord e'l süd. Avant var 2000 ans han lura ils Romans construi quellas stupendas vias chi s'han mantgnüdas per part fin al di d'hoz. Da quella jada davent nun es il trafic qua suravia plü stalivà.

Ester : Que as trattaiva bain be da vias per chavagls da soma e na transiblas per chars?

Uster : Al cuntrari — quellas avaivan üna larghezza da 2.70, eiran fich solidas e surtrattas da plattas e salaschada. In differents lös as poja amo hoz verer aint ils craps las schlernas dals chars romans.

Duonna : Ma che ch'el disch!

Ester : Es quai pussibel!

Manaschunz : A tuottavia avaran eir las truppas da quella jada sco hoz gnü pro sai la charramainta chi manaiva davo tuot il bsögn.

Uster : S'inclegia, ed alura cursaiva sur quaists pass di ed an la posta romana chi'd eira ouravant tuot üna posta da manadüra.

Duonna : Che?

Ester : Co?

Duonna : — ils Romans avaivan üna posta?

Ester : Es quai pussibel?

Uster : Tras la posta staivan tant las truppas romanas co la gliעד civila in constant contact cun lur patria giò'l süd.

Ester : Grandius, ed eu pensaiva uossa cha la posta füss ouravant tuot üna prestaziun dal temp modern.

Duonna : Schi, curriers e mess ha que adüna dat — ma propcha posta regulara, bain organisada —!

Uster : Que daiva chars a duos roudas nomnats «birota», e chars a quatter roudas, ils uschedits «carros», e quaists gnivan trats da müls, chavagls, asens o bouvs.

Duonna (*riand*): Quai füssan damaia stats ils antecessurs dad el, chauffeur, e seis bel charrun mellan!

Manaschunz (*riand*): Asens, bouvs e müls —

Uster : Quaists avaivan da far ün viadi da 6 a 9 uras, alura gniva müdà manadüra. Da temp in temp daiva que eir staziuns da pos, ingio cha umans e bes-chas chattaivan albiereg.

Ester : E nus ans imaginain cha tuot las chosas grandas e bunas sajan invenziuns da nos temp.

Uster : Bainschi nu's trattaiva que dad ün' instituziun sociala sco chi'd ais la posta dad hozindi. Be persunas d'uffizi e militar dasschaivan far adöver da quella sainza permiss special.

Duonna : A pensar cha quaista cuntrada uschè sulvadia immez las muntagnas possa esser statta dūrant millieras dad ans ün dals plü importants liams tanter duos muonds!

Ester : Nö da crajer!

Uster : Epür!

Ester : Uossa avess eu be amo ün giavüsch.

Uster : E que füss?

Ester : Ch'el possessed la percha magica per far resüstar davant no almain be per ün cuort mumaint quaists temps passats.

Uster : O, quella percha magica possessedain nus tuots, nus stuvain be savair tour il dret mumaint. — La saira cur cha l'ultim auto da posta es svani davo'l muot giò, e cur cha la quietezza vain pass a pass sü da las vals (*Vusch cumainza a s'alontanar.*) vegn eu suvent via sün quel muot a m'insömgiar. Via ot sur las spuondas rabla il bescher insembel sa scossa. (*Da dalönch: Aihoo!*) e sü dal chafuol porta il vent la vusch d'ün sain da not. Qua renaschan in mia fantasia quels temps passats — ed eu od darcheu il srantunar d'ün char roman sün la via da salaschada — (*I s'oda il srantunar d'ün char. La vusch vain vieplü debla.*), i passan squadras da sudats — (*Aihoo! alura il sbragir d'ün chan.*) — e sco hoz perchüra sü per las blaischs il bescher cun seis chan la scossa.

3. scena

Paster : Aihoo! (*Il chan sbraja, tanter aint da dalöntschi il srantunar d'ün char.*)

Aihoo!

Mattet (*Respuonda da dalöntschi*): Aihoo! (*Plü dastrusch*): Eu sun raivü sü fin sü suot la gripa.

Paster : I lura?

Mattet : Id es sco cha tü hast dit, bap. Eu n'ha chattà ils cadavers da var 20 beschs.

Paster (*malcuntaint*): Sur la gripa giò — la seguonda jada in ün mais. Figl, no vain offais a Dieu. — Chi d'eira aint in quel char chi'd es passà speravia?

Mattet : Ün uffizial roman. — El s'ha fermà ün mumaint aint il sanctuari. — Uossa cuntinua'l il viadi. (*Rumur dal char.*) No pudain portar offerta, l'uter es liber.

Paster: Que ais tuot per nüglia, nus avain fingià improvà üna jada. Jupiter nu'ns voul exaudir.

Mattet: Schi che faina. bap?

Paster: No lain improvar scha'l vegl Dieu da noss antenats, dals Rätters acceptess l'offerta. — Tschà, tschüff' il plü bel botsch e'l maina giò sül Patnal pro'l Crap Utèr — eu vegn giò'n Val Striera a clamar sü il vegl profet. (*I s'oda a gnir ün chavagl chi as ferma.*)

Chavalgiaint: Aihoo!

Paster (*s'avicinand*): Servus, incuntschaint! (*Chan sbraja.*)

Chavalgiaint: Co, tü nu'm cugnuoschast plü, Pedonos?

Paster (*surprais*): Ah — Baotta, tü est in servezzan roman?

Chavalgiaint: Schi, daspö quatter ans — eu sun currier pro la seguonda legiun chi's rechatta in marcha vers Curia.

Paster: Tü vainst sü dal süd?

Chavalgiaint: Nus eschan 10 dis in viadi.

Paster: 10 dis! — che hast tuot vis là giò?

Chavalgiaint: Bler — que ais ün sömme, quaist pajais dals Romans. E cun tai, co va que?

Paster: Mal, mal — Dieu m'ha chatschà per la seguonda jada 20 beschs sur la grippa giò.

Chavalgiaint: Hast fat offerta?

Paster: Schi, ma Jupiter nu la voul acceptar — eu vegn uossa giò'l Patnal.

Chavalgiaint: Co hast tü fat a provochar l'ira da Dieu?

Paster: Eu nun ha dat la coppa d'lat al viandan. Crajast ch'eu nu chatta pardun?

Chavalgiaint: Che chi'm vain güsta adimmaint. A Roma daja blera gliעד chi adura ün Dieu, chi dess esser plü pussant co tuot ils oters. — Els as nomnan cristians.

Paster: E lur Dieu?

Chavalgiaint: Eu nu sa —, mo üna chosa es sgüra — tuot las perseguitaziuns sun stattas vanas — i dischan cha perfin l'imperatur haja stuvü as suottametter ad el.

Paster: Baotta, crajast cha'l Dieu dals cristians füss bun da güdar eir a mai?

Chavalgiaint: Schi eu craj, perche el parduna a tuot quels chi's suottamettan a sia pussanza.

Paster: Ma co pudess eu portar offerta a quel Dieu?

Chavalgiaint: Sta qua sper la via e spetta. In pac mumaint ais qua la prüma squadra. Tanter la sudada sun blers cristians — di cha tü tscherchast lur Dieu.

Paster: Grazcha Baota, eu spet.

Chavalgiaint: Ed uossa sta bain, eu stögl ir. (*Passa cul chavagl.*)
(*Rumor da chars e truppas.*)

Mattet: Bap, bap, i vegnan!

Vusch: Our'd via, fat piazza, che vais vus pers qua?

Paster: Eu tscherch il Dieu dals cristians, agüd, chi'm dà agüd?

Vuschs (*as perdand*): Cristus, Cristus!

4. scena

Uster: I plova adüna amo a tschêl ruöt!

Manaschunz: Chi sa scha quaist auto nu rivess bod sü!

Uster: Id es uoss' üna mezz' ura ch'eu n'ha telefonà.

Ester: Mo quai nu fa ingünas preschas, no stain qua bain avuonda...

Duonna: E curturella avain nus eir!

Ester: Ch'el lascha far l'ora che ch'ella voul e'ns quinta inavant!

Uster: Ebain — sco dit, il stadi roman es crodà in muschna. Sias vias t'il han però survivü per blers tschientiners. Ils imperatuors tudais-chs han arcugnuoschü l'importanza dals pass e declerà tant il Set co il Gügli sco vias imperialas.

Ester : Els saran passats qua suravia cun lur armadas.

Uster : Almain ses imperatuors han fat d'ürant il temp d'immez quaists pass, ün dafatta d'inviern.

Ester : Pussibel?

Duonna : Ad avair dad antivar immez inviern in üna strasora qua in quaistas muntagnas sulvadias!

Ester : Quantas jadas sarà il viandan gnü surprais d'ün temporal, d'üna lavina o d'oters inconveniaints.

Uster : Schi, culuonnas interas da chavallers e lur chavagls da soma han chattà üna fraida fossa in qualche scufflà o lavina o giò'l fuond d'üna chavorgia. Sco unic pass possedaiva il Set ün ospiz, ingio cha pelegrins, viandans e chavallers chattaivan sustegn ed albiern.

Ester : Exista quel amo hoz?

Uster : Na, il pass dal Set chi'd eira quella jada il plü important nu posseda hoz ingüna via plü, e da l'ospiz cun sia pitschna chapelletta nu's vezza gnanca stizi. — Be schi s'ha da far tant da cupidar via ün mumaint sün ün da quels muots aint il sulai d'ün bel di da stà, schi s'oda aint il sön dalöntschi a clingiar il sainet.
(*La vusch va as perdant. Sainet suna.*)

Lur' ais bandi per ün mumaint quel malspiert chi ha striunà qua la vita cun tuot sia rumur e seis travasch ad ün sön mortal. La via da salaschada raiva darcheu stortigliand aint e sü per la val — il pelegrin stangel e lass as ferma davant la chapelletta, ils chavallers cun lur chavagls da soma as sfadian sü vers il cuolmen — e la squadra da guerriers fa strasunar üna chanzun guerresca. (*La vusch s'ha persa ed il sainet suna plü ferm.*)

5. scena

Sainet tascha. Temporal.

Muong : Bainvgnü sajast, viandan!

Pelegrin : Lodà saj' il Segner. — Teis salüd m'ais ün raz da sulai. La vi' es stantusa, confrar, mas forzas sun bod a fin.

Muong : Vè aint e't rinforza. Ingio est da viadi?

Pelegrin : La soncha Roma es meis böt, eu sun ün pover pelegrin chi porta offerta a Dieu.

Muong : E che novas am portast?

Pelegrin : Pac bunas — il muond as najainta aint il puchà. Il clam da guerra strasuna darcheu. Sü da Curia s'avicina l'imperatur cun üna armada. I dischan ch'el vögla suottametter l'inter' Italia.

Muong : Vus fais l'istessa via — però ingio cha tü tscherchast pasch ed agüd, qua port'el guerr' e disgrazcha. — Vè aint e't rinforza. Intanta vögl eu scriver ün pèr lingias, las qualas tü avarast la buntà da surdar a cuntschaints giò a Roma.

Pelegrin : Gugent — ma spetta, nun ais que üna bronzina ch'eu od aint il vent? —

(Bronzina: cling-cling-cling-cling.)

Muong : Tü hast radschun, guarda qua vegn our da la sbischaduoira üna culuonna da chavagls da soma. — Ma che vez eu, duos chavallers portan ün hom!

Pelegrin : Che esa capità?

Muong : El sarà disgrazchà. — Dieu saja cun vus, meis homens! Che manc' a quist povret?

Chavaller : Dieu lodà, l'ospiz! Seis chavagl ais giò'l fuond da la chavorgia. Ün miracul cha no t'il avain pudü salvar — l'es fermamaing blessà e douvra subit teis agüd.

Muong : T'il portai subit aint il chod, eu vögl far meis pussibel.
(Id arriva ün chavalgiaint.)

Currier : In nom da Sia Majestà il rai, sajat salüdat!

Muong : Seis ümils ed obediants servituors!

Currier : Sia Majestà l'imperatur ais in marcha vers Curia e passarà cun si' armada d'ürant il davomezdi l'ospiz. El tschercharà insembel cun seis accumpagnamaint quia pro tai recreaziun e rinforz. Fa teis dovair per cha tü t'il possast retschaiver degnamaing.

Muong : Eu nu spargnarà ne temp ne fadias. Schi gnit meis homens!

Currier: Muong spetta! Qua, pissera meis chavagl!

Muong: Là es la stalla, signur! Il prüm stögl eu fliar quaist pover hoz disgrazchà.

Currier: Co? Tü refüsast obedientscha al currier da teis imperatur?

Muong: Meis dovair ais üsar charità invers il manglus! Tscha, gnit inavant, l'ha dabsögn da nossa chüra.

Currier (*cun rabgia*): Ün pövel testard e sulvadi, sco'l pajais ch'els abitan. — Chavaller, co es la la via fin Chasatscha?

Chavaler: Stantusa, signur!

Currier: Battüda?

Chavaller: Nos chavagls han ruot via.

Currier: Ebain, inavant schimmel, hü! — Davent da quaist gnieu da murdieus. Hü!

Pelegrin: Gnieu da murdieus?

Chavaller: Che sfruntadezza!

Pelegrin: Faivat lunga fermativa?

Chavaller: Na, no stuvain rivar pro temp a Baiva. Nos confrar es in buna chüra. Inavant amis! Hü!

(La culuonna as metta in movimaint e s'allontanescha, chanzun dals chavallers, la quala va as perdand.)

6. scena

Ester: Stupend!

Duonna: Grandius!

Ester: El ha propi il dun da quintar.

Duonna: Que es da star be stut che cugnuoschentschas ch'el ha.

Uster: San els, nossa famiglia es fingià daspö generaziuns colliada cul trafic sur ils pass. Meis bapsegner giaiva qua suravia culs chavagls da soma, e meis bap ha fat 15 ans il postigliun da posta, fin chi sun gnüts ils autos. — Ils autos — schi schi, il muond s'ha müdà. — Mo l'importanza da noss pass es restada,

ed hoz es il Güglia il prüm pass sur las Alps chi resta avert eir dürant l'inviern. Il cumbat cun las strasoras es bainschi dür, e l'uman cun tuot seis mezs tecnics tira adüna darcheu la cuorta. Però nossas maschinas da ruotta fan miraculs, e que es imposant a verer cun che veemenza ch'ellas fan strada tras muntagnas da naiv.

(I s'oda il sun da l'auto da posta: Ta-ta-ta-ta-ta!)

Manaschunz: Mias damas e meis signuors, l'auto sü da Savognin es qua, els pon cuntinuar lur viadi!

(Tuots stan sü e sortan.)

Ester: Sar Padrot, eu nu sa co l'ingrazchar per la bella mezz' ura ch'el ans ha sport.

Duonna: No sperain cha que nu saja l'ultima jada cha no sezzain a maisa insembel cun el.

Ester: A revair ün oter an!

Uster: In man da Dieu, e bun viadi a tuots!

Tuots: Adieu! *(L'auto postal parta, davo ün mumaintin: Ta-ta-ta-ta-ta.)*

FIN